

Медийната дискусия около нов превод на романа на Джордж Оруел „1984“

Весела Йорданова

СУ „Св. Климент Охридски“
имейл: vesy.yordanova@gmail.com

Резюме. Романът „1984“ на Джордж Оруел има утвърден статут на емблема в пантеона на литературните антиутопии. Съвременните читатели могат осезаемо да асоциират проблемите, засегнати в книгата, с актуални обществени явления. Проектът за приспособяването на превода на романа към съвременните млади читатели обаче се превръща в поле на дискусия. Емблематичен пример представлява преводът на Борислав Стефанов, издаден през 2021 г. в рамките на кампанията „Проект 48“ на онлайн изданието „Аз чета“. Настоящата разработка включва сравнителен анализ на част от първата глава от преводите на Борислав Стефанов и Лидия Божилова (изд. през 1989 г.) и представя отзвук в медиите след реализацията на изданието.

Ключови думи: Джордж Оруел, „1984“, превод, антиутопия, осъвременяване на превод

След като на 1 януари 2021 г. изтекоха авторските права на произведенията на Джордж Оруел, няколко издателства у нас реализираха на пазара нови преводи на емблематичната антиутопия на английския писател – „1984“. Сред тях предмет на най-оживени дискусии бе преводът, направен от Борислав Стефанов и осъществен в рамките на инициативата „Проект 48“¹. Кампанията е инициирана от онлайн медията за книги и четене „Аз чета“, реализирана е с подкрепата на сдружение „Читалище.то“ и цели да насочи вниманието върху медийната грамотност в контекста на фалшивите новини днес.

¹ Проект 48 – кампания за медийна грамотност. <<https://project48.net>> (последен достъп 21.11.2021). Организаторите на „Проект 48“ си поставят за цел да инвестират приходите от продажбите на новото издание на „1984“ в поредица от срещи и уроци по медийна грамотност за ученици и възрастни в училища и библиотеки. Освен това 10% от тиража на изданието се заделя за дарение на училищни библиотеки у нас. Организирана е и кампания в platformata.bg за набиране на средства за издаване на превода.

Мотив за изданието са не само проблемите, засегнати в антиутопията на Оруел, но и обстоятелството, че именно с ревю на тази книга стартира дейността си преди 15 години платформата „Аз чета“.

Преводът предизвика оживени дискусии и поляризира мненията на специалисти и читатели. Основните въпроси – обект на диспути непосредствено след отпечатването на изданието, бяха свързани с това доколко преводачът е запазил духа на оригиналното произведение и не е ли „предал“ стила на автора, използвайки съвременна идиоматика.

Възможностите на два различни като концепция превода

За да се разбере дискуссионната иновативност на превода на Борислав Стефанов от 2021 г.² може да се използва сравнение с превода на Лидия Божилова от 1989 г.³

Изразът „се взираше огромното лице от плаката“ в превода на Божилова при Стефанов е „Плакатът с огромното лице гледаше втренчено“. Пример за замяна на експресивен глагол с по-често използван и конотативно ненатоварен глагол, но съчетан с експресивно наречие. Дори само този пример е знаков за търсенето на по-голяма разговорност.

Могат да се дадат още много примери за подобна работа на новия превод, при която на мястото на по-синтетични изрази са поставени по-аналитични и близки до всекидневния анализъм. Например словосъчетанието „вихрушката прахоляк“ от превода на Божилова е заменено от „вихър хрупкав прах“ в превода на Стефанов. В този случай „хрупкав“ не съответства на свойствата на праха, но носи идеята за звука на стъпките в него. Но по-значимо в новия превод обаче е търсенето на по-„съвременни“ лексеми. Например Борислав Стефанов заменя „естествено румена кожа на лицето“ с „естествено червендалесто“. Този израз има по-грубо, разговорно звучене и конотации за нисък произход на носителя.

² „Долу Батко!“. Из „1984“ от Джордж Оруел. // Аз чета. <<https://azcheta.com/otkas-ot-1984/>> (последен достъп 21.11.2021)

³ Оруел, Джордж. 1984, София: Профиздат, 1989. <<https://chitanka.info/text/291-1984>> (последен достъп 21.11.2021)

Истинска дискусия обаче предизвикаха онези решения в новия превод, които придърпват света на романа към познатия на българския читател свят на социализма и времето на Прехода. В новия превод „жилищен дом „Победа“ е заменен с „блок“ – дума, чиято основна конотация е с евтина панелна сграда от епохата на социализма, а не с идеологически приповдигнатия евфемизъм. Все в посока припознаване на българския свят е замяната на „стари парцалени изтривалки“ със „стари черги“, както и на „апарата (наричаше се телекран)“ – с „уред (наричаше се монитор)“. В тези примери е изчезнала идеята за нов речник на измислена идеологическа реалност, като на нейно място е развита идеята, че в романа се разказва за добре познат на българите свят.

Една от най-ярките промени в книгата е свързана с понятието „Големия брат“. „Портретът бе нарисован така, че очите да те следват, накъдето и да се обърнеш. ГОЛЕМИЯ БРАТ ТЕ НАБЛЮДАВА, гласеше надписът отдолу.“ е заменено с: „Беше от онези рисунки, които са замислени така, че очите да те следват, когато преминаваш. Надписът отдолу гласеше: Батко те гледа.“. По този начин се подкопава сериозността на проблема, но се препраща към непосредственото най-близко минало и профанизацията на политиката от времето на двете правителства на Бойко Борисов. Днес „Големият брат“ се е превърнал в устойчива конструкция, възприета в световен мащаб като алегория на цензурата.

Медийно отразяване на превода на Борислав Стефанов

1. Значима дискусия около новия превод на романа на Оруел се провежда в изданието на предаването „Култура.БГ“ на Българската национална телевизия от 27 януари 2021 г.⁴ Гости са поетесата и издател Силвия Чолева и преводачът на изданието Борислав Стефанов.

Според преводача новият вариант е направен така, че да кореспондира с темпа на живота ни, както и със съвременната реч – с по-малко описателни езикови конструкции. За целта Стефанов е

⁴ „1984“ на Оруел с нов превод на български // БНТ. <<https://bnt.bg/news/1984-na-oruel-s-nov-prevod-na-balgarski-v288174-290974news.html>> (последен достъп 21.11.2021)

заменил думи като „петилетка“ и „скъпи“, които според него не са присъщи и дори са непознати на речта на младите българи днес.

От своя страна, Силвия Чолева споделя мнението, че стремежът към опростяване на даден превод е равносилно на това да не оставаш верен на неговия автор. Тя определя този подход като фатален за образа на автора, но също и за съвременния български език. Според нея е необходимо да се спазва контекстът, в който е написана книгата. Силвия Чолева се фокусира върху въпроса за подмяната на израза „Големия брат“ с просторечното „Батко“. По време на дискусиата тя се обявява против осъвременяването и опростяването на езика.

2. Гледната точка на Борислав Стефанов научаваме и от онлайн разговора му с Мила Ташева от „Аз чета“⁵. В него събеседниците подчертават важността на правото на читателя да избира измежду различни преводи, както и целта тийнейджърската аудитория да се асоциира с новия език на изданието. С превода си Борислав Стефанов правел опит да се отдалечи от един отминал режим.

3. Статия на Иван Ланджев в уебсайта „Булевард България“, озаглавена „Новият „прочит“ на „1984“, или съсипването на Оруел“⁶, също разглежда превода, правейки препратка към дискусиата в „Култура.БГ“. Ланджев изказва неодобрението си по отношение на подмяната на думите „телекран“ и „Големият брат“.

4. В коментарния си материал „Батко и неговият Биг Брадър в българския превод“⁷ в сайта „Площад Славейков“ Силвия Недкова освен подмяната на установилите се думи и изрази от по-стария превод на „1984“, засяга и темата за липсата на преводаческа критика и изолираните случаи, в които критиците споменават преводачите.

⁵ Проект 48: Разговор с Борислав Стефанов, преводач на „1984“ от Джордж Оруел // YouTube. <<https://www.youtube.com/watch?v=ESEyFWg0iNQ>> (последен достъп 21.11.2021)

⁶ Ланджев, Иван. „Новият „прочит“ на 1984 или съсипването на Оруел“. // Булевард България. <<https://boulevardbulgaria.bg/articles/noviyat-prochit-na-1984-ili-sasipvaneto-na-oruel>> (последен достъп 21.11.2021)

⁷ Недкова, Силвия. „Батко и неговият Биг Брадър в българския превод“ // Площад Славейков. <<https://www.ploshtadslaveikov.com/batko-i-negoviyat-big-bradar-v-balgarskiya-prevod/>> (последен достъп 21.11.2021)

5. В подкрепа на превода на Борислав Стефанов застава журналистът Доника Ризова⁸ – гост на първата среща от поредицата онлайн разговори за медийна грамотност в рамките на „Проект 48“. Тя определя изданието като модерно и близко до младите. Според нея „Биг Брадър“ читателите асоциират с риалити предаването. В разговора си с Александър Кръстев от „Аз чета“ Доника Ризова прави аналогия с двеминутката на омразата в „1984“ и днешните тролове в интернет,

6. За преводите на „1984“ от 2021 г. пише и Анита Димитрова в статията си „Ето го батко, бе!“⁹ в уебсайта на в-к „Сега“. Названието „Батко“ Димитрова определя като фамилиарно, а изданията според нея трябва да бъдат „образци, а не фастфууд халтура“. Анита Димитрова засяга и разговора за превода в „Култура.БГ“, който тя определя като „яростно порицание“, което би провокирало „протестен вот“ от страна на читателите. Финалът на публикацията преповтаря „обвиненията“ за опростяването на стила на произведението – ефект от превода на Борислав Стефанов, цитирайки пасаж от превода на Лидия Божилова за унищожението на староговора и литературата от миналото.

В публикацията е представена и гледната точка за осъвременяването на класически произведения и на други трима преводачи. Според Надежда Радулова „осъвременяването на контексти вече преминава границите на преводаческата задача и нахлува в терена на авторството или съавторството“. За Мария Пеева следва да се търси баланс. Весела Прошкова лаконично изразява несъгласието си с осъвременяването на класиката.

Заклучение

Антиутопията на Джордж Оруел разказва за едно възможно бъдеще, което изглежда логично като следствие от политическата среда през 1940-те години, когато е написан романът. Езикът в книгата отразява духа на епохата, в която е написана. Следователно, както отбелязват и критиците на превода на Борислав Стефанов, „актуализирането“ на

⁸ Проект 48 | Честно за медиите с участието на Доника Ризова и Александър Кръстев // YouTube. <<https://www.youtube.com/watch?v=8oc3PC5AygM>> (последен достъп 21.11.2021)

⁹ Димитрова, Анита. Ето го батко, бе! // Cera. <<https://www.segabg.com/category-observer/eto-go-batko-be>> (последен достъп 21.11.2021)

езика намалява художествената стойност на романа, губи се внушението, което цели Оруел, както и неговата позиция, предадена чрез лексика с определени конотации.

Създаването на нови преводни издания поражда дискусии относно нуждата от съответствие между оригиналното съдържание и преводите му.

БИБЛИОГРАФИЯ

„1984“ на Оруел с нов превод на български // БНТ.

<<https://bnt.bg/news/1984-na-oruel-s-nov-prevod-na-balgarski-v288174-290974news.html>> (последен достъп 21.11.2021)

„Долу Батко!“ Из „1984“ от Джордж Оруел // Аз чета.

<<https://azcheta.com/otkas-ot-1984/>> (последен достъп 21.11.2021)

Димитрова, Анита. Ето го батко, бе! // Сега.

<<https://www.segabg.com/category-observer/eto-go-batko-be>> (последен достъп 21.11.2021)

Ланджев, Иван. „Новият „прочит“ на 1984 или съсипването на Оруел“

// Булевард България. <<https://boulevardbulgaria.bg/articles/noviyat-prochit-na-1984-ili-sasipvaneto-na-oruel>> (последен достъп 21.11.2021)

Недкова, Силвия. „Батко и неговият Биг Брадър в българския превод“

// Площад Славейков. <<https://www.ploshtadslaveikov.com/batko-i-negoviyat-big-bradar-v-balgarskiya-prevod/>> (последен достъп 21.11.2021)

Оруел, Джордж. 1984, София: Профиздат, 1989.

<<https://chitanka.info/text/291-1984>> (последен достъп 21.11.2021)

Проект 48 – кампания за медийна грамотност. <<https://project48.net>>

(последен достъп 21.11.2021)

Проект 48: Разговор с Борислав Стефанов, преводач на „1984“ от Джордж Оруел // YouTube.

<<https://www.youtube.com/watch?v=ESEyFWg0iNQ>> (последен достъп 21.11.2021)

Проект 48 | Честно за медиите с участието на Доника Ризова и
Александър Кръстев // YouTube.
<<https://www.youtube.com/watch?v=8oc3PC5AygM>> (последен достъп
21.11.2021)

Update of the translation of George Orwell`s book "1984". The Media coverage

Vesela Yordanova
student in the master's program "Traditional and digital publishing"
in Faculty of Journalism and Mass Communication,
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
email: vesy.yordanova@gmail.com

Abstract. George Orwell's novel "1984" has an established status as an emblem in the pantheon of literary anti-utopias. Modern readers can significantly associate the issues addressed in the book with current social phenomena. However, the project of adapting the translation of the novel to modern young readers is becoming a field of discussion. An emblematic example is the translation of Borislav Stefanov, published in 2021 as part of the "Project 48" campaign initiated by the online media "Az Cheta". This paper includes a comparative analysis of part of the first chapter of the translations of Borislav Stefanov and Lydia Bozhilova (published in 1989) and presents the media coverage after the publication.

Key words: George Orwell, "1984", translation, anti-utopia, update of translation